KANADYJSKA KARTA PRAW I WOLNOŚCI

Zważywszy, że Kanada opiera się na zasadach uznających zwierzchnictwo Boga i praworządność:

Gwarancja praw i wolności

1. *Kanadyjska Karta Praw i Wolności* gwarantuje prawa i wolności wymienione w Niej. Mogą one być ograniczone przez prawo jedynie w takim racjonalnym stopniu jaki może być uzasadniony w wolnym i demokratycznym społeczeństwie.

Podstawowe wolności

2. Każdy posiada następujące podstawowe wolności: (*a*) wolność sumienia i wyznania; (*b*) wolność myśli, przekonań, wyrażania poglądów, łącznie z wolnością prasy i innych środków przekazu; (*c*) wolność zebrań nie zakłócających spokoju publicznego; (*d*) wolność zrzeszania się.

Prawa demokratyczne

3. Każdy obywatel Kanady ma prawo głosowania w wyborach członków Izby Gmin lub prowincjonalnego ciała ustawodawczego i posiada bierne prawo wyborcze do tych ciał. 4. (1) Żadne zgromadzenie Izby Gmin lub ciała ustawodawczego nie będzie kontynuować swojej działalności dłużej niż pięć lat od daty określonej na przedłożenie wyników wyborów. (2) W czasie wojny, lub zagrożenia wojennego, najazdu albo powstania, kadencja Izby Gmin może być przedłużona przez Parlament, a kadencja ciała ustawodawczego może być przedłużona przez jego zgromadzenie na okres dłuższy niż pięć lat, jeżeli przeciwko takiemu przedłużeniu nie występuje więcej niż jedna trzecia członków Izby Gmin lub ciała ustawodawczego. 5. Sesje Parlamentu i każdego ciała ustawodawczego powinny się odbywać conajmniej raz na dwanaście miesięcy.

Prawa do zmiany miejsca pobytu

6. (1) Każdy obywatel Kanady ma prawo do wjazdu, pozostania lub opuszczenia Kanady. (2) Każdy obywatel Kanady i każda osoba posiadająca status stałego mieszkańca Kanady ma prawo (*a*) przenieść się i osiedlić się w każdej prowincji; oraz (*b*) zarabiać na życie w każdej prowincji. (3) Prawa określone w paragrafie (2) są podporządkowane (*a*) wszystkim prawom lub procedurom obowiązującym w ogólnym zastosowaniu w danej prowincji oprócz tych; które dyskryminują osoby głównie na podstawie poprzedniej lub obecnej prowincji zamieszkania; oraz (*b*) wszystkim prawom przewidującym słuszne wymagania pobytu jako kwalifikacji do korzystania z ogólnie dostępnych usług społecznych. (4) Paragrafy (2) oraz (3) nie wykluczają żadnego prawa, programu albo działalności, która ma na celu polepszenie warunków jednostek w danej prowincji, które znajdują się w społecznie i ekonomicznie niekorzystnej sytuacji, jeżeli procent zatrudnienia w danej prowincji jest poniżej procentu zatrudnienia w Kanadzie.

Prawa gwarantowane

7. Każdy ma prawo do życia, wolności osobistej i bezpieczeństwa, z wyjątkiem kiedy zostaje on pozbawiony tych praw zgodnie z zasadami fundamentalnej sprawiedliwości. 8. Każdy posiada prawo chroniące go przed nieuzasadnioną rewizją lub konfiskatą. 9. Każdy posiada prawo chroniące go przed samowolnym zatrzymaniem lub uwięzieniem. 10. Każdy aresztowany lub zatrzymany posiada prawo (*a*) być natychmiast poinformowanym o przyczynach aresztowania lub zatrzymania; (*b*) do niezwłocznego ustanowienia obrońcy i dania mu instrukcji o posiadaniu takiego prawa; oraz (*c*) ustalenia słuszności zatrzymania drogą *habeas corpus* i zwolnienia jeżeli zatrzymanie jest bezprawne. 11. Każda osoba oskarżona o przestępstwo ma prawo (*a*) być poinformowaną bez nadmiernego opóźnienia o przestępstwie, które jest przedmiotem oskarżenia; (*b*) być sądzoną bez nadmiernego opóźnienia; (*c*) nie być zmuszoną świadczyć w postępowaniu prawnym przeciwko sobie w sprawie tego przestępstwa; (*d*) być uważaną, za niewinną aż do udowodnienia winy według prawa w sprawiedliwej i publicznej rozprawie prowadzonej przez niezależny i bezstronny trybunał; (*e*) do nie odmówienia jej bez słusznej przyczyny zwolnienia przed rozprawą za odpowiednią kaucją; (*f*) być sądzoną przez sąd z ławą przysięgłych, jeżeli najwyższa przewidywana kara za przestępstwo wynosi pięć lat uwięzienia lub wyższy wymiar kary, z wyjątkiem przypadku przestępstwa dotyczącego prawa wojskowego rozpatrywanego przez trybunał wojskowy; (*g*) być uznaną winną, z powodu jakiegoś czynu lub zaniedbania jedynie, jeżeli w momencie czynu lub zaniedbania stanowiły one przestępstwo według kanadyjskiego lub międzynarodowego prawa, lub były przestępstwem kryminalnym według ogólnych zasad praw uznanych przez wspólnotę narodów; (*h*) jeżeli ostatecznie uniewinniona z zarzutu przestępstwa, nie być za to sądzoną ponownie jak również, jeżeli została uznana winną i skazana za przestępstwo, nie być sądzoną i ukaraną ponownie za ten sam czyn; oraz (*i*) jeżeli uznana winną i jeżeli kara za przestępstwo uległa zmianie pomiędzy czasem popełnienia a czasem skazania, do łagodniejszej kary. 12. Każdy ma prawo, aby nie być poddanym okrutnemu i niezwykłemu traktowaniu lub karze. 13. Świadek, który zeznaje w jakiejkolwiek sprawie sądowej ma prawo, aby żadne obciążające go dowody podane przez niego nie były użyte przeciwko niemu w żadnym innym procesie, z wyjątkiem sprawy o krzywoprzysięstwo lub o składanie sprzecznych zeznań. 14. Strona procesowa lub świadek w jakiejkolwiek rozprawie sądowej nie rozumiejący lub nie mówiący językiem w którym rozprawa jest prowadzona, lub osoba głucha posiada prawo pomocy tłumacza.

Prawo do równości

15. (1) Każdy jest równy wobec prawa i ma prawo do jednakowej ochrony i równej korzyści z prawa bez dyskryminacji, a szczególnie bez dyskryminacji opartej na rasie, pochodzeniu narodowościowym lub etnicznym, kolorze skóry, religii, płci, wieku, umysłowej lub fizycznej ułomności. (2) Paragraf (1) nie wyklucza żadnego prawa, programu lub działalności, które miałyby na celu poprawę niekorzystnych warunków jednostek lub grup włączając tych, którzy znajdują się w niekorzystnych warunkach z powodu rasy, narodowościowego lub etnicznego pochodzenia, koloru skóry, religii, płci, wieku, umysłowej lub fizycznej ułomności.

Oficjalne języki w Kanadzie

16. (1) Język angielski i francuski są oficjalnymi językami Kanady, posiadają równy status oraz równe prawa i przywileje jeśli chodzi o ich używanie we wszystkich instytucjach Parlamentu i Rządu Kanady. (2) Język angielski i francuski są oficjalnymi językami Nowego Brunswiku i posiadają równy status oraz równe prawa i przywileje jeśli chodzi o ich użycie we wszystkich instytucjach Ciała Ustawodawczego oraz Rządu Nowego Brunswiku. (3) Nic co zawarte jest w tej Karcie nie ogranicza uprawnień Parlamentu lub zgromadzenia ciała ustawodawczego, aby przyczyniać się do osiągnięcia równości statusu lub użycia języka angielskiego i francuskiego. 17. (1) Każdy ma prawo używać język angielski lub francuski w jakichkolwiek debatach i pracach Parlamentu. (2) Każdy ma prawo używać język angielski lub francuski w jakichkolwiek debatach i innych pracach ciała ustawodawczego Nowego Brunswiku. 18. Ustawy, protokoły i dzienniki Parlamentu powinny być drukowane i wydawane w języku angielskim i francuskim, obydwie wersje językowe posiadając tę samą moc. (2) Ustawy, protokoły i dzienniki zgromadzenia ciała ustawodawczego Nowego Brunswiku powinny być drukowane i wydawane w języku angielskim i francuskim.

Obydwie wersje językowe posiadają tę samą moc. 19. (1) Język angielski lub francuski mogą być używane przez jakąkolwiek osobę w sądach ustanowionych przez Parlament i w ich pismach sądowych. (2) Język angielski lub francuski mogą być używane przez jakąkolwiek osobę w sądach Nowego Brunswiku i w ich pismach sądowych. 20. (1) Każdy mieszkaniec Kanady ma prawo do porozumiewania się, oraz otrzymywania dostępnych usług z każdego zarządu lub centralnego biura instytucji Parlamentu lub Rządu Kanady w języku angielskim lub francuskim i ma takie samo prawo odnośnie każdego innego biura tych instytucji, gdzie (*a*) istnieje znaczne zapotrzebowanie na porozumiewanie się i usługi tego biura w tym języku; lub (*b*) charakter biura uzasadnia, aby porozumiewanie się i usługi biura były dostępne zarówno w języku angielskim i francuskim. (2) Każdy mieszkaniec Nowego Brunswiku ma prawo do porozumiewania się, oraz otrzymywania dostępnych usług jakiegokolwiek biura instytucji zgromadzenia prawodawczego lub Rządu Nowego Brunswiku w języku angielskim lub francuskim. 21. Nic co zawarte jest w artykułach od 16 do 20 nie odwołuje, ani nie umniejsza żadnego prawa, przywileju lub zobowiązania w stosunku do języka angielskiego i francuskiego, lub jednego z nich, które jest wprowadzone i utrzymane w mocy z racji jakiejkolwiek innej dyspozycji Konstytucji Kanady. 22. Nic co zawarte jest w artykułach od 16 do 20 nie odwołuje, ani nie umniejsza żadnego ustawowego lub zwyczajowego prawa czy przywileju uzyskanego lub posiadanego przed, lub po wprowadzeniu w życie tej Karty w odniesieniu do każdego języka innego niż język angielski lub francuski.

Szkolne uprawnienia mniejszości językowych

23. (1) Obywatele Kanady (*a*) których pierwszym przyswojonym językiem i nadal rozumianym jest język angielskiej lub francuskiej mniejszości językowej w prowincji, w której mieszkają, lub (*b*) którzy otrzymali podstawowe wykształcenie w Kanadzie w języku angielskim lub francuskim i mieszkają w prowincji gdzie język, w którym otrzymali wykształcenie jest językiem angielskiej lub francuskiej mniejszości językowej tej prowincji, posiadają prawo, aby ich dzieci otrzymały podstawowe i średnie wykształcenie w tym języku w danej prowincji. (2) Obywatele Kanady, których jedno dziecko otrzymało lub otrzymuje podstawowe lub średnie wykształcenie w języku angielskim lub francuskim w Kanadzie, posiadają prawo, aby wszystkie ich dzieci otrzymały podstawowe i średnie wykształcenie w tym samym języku. (3) Prawo obywateli Kanady zgodnie z paragrafem (1) i (2) aby ich dzieci otrzymywały podstawowe i średnie wykształcenie w języku angielskiej lub francuskiej mniejszości językowej danej prowincji (*a*) ma zastosowanie gdziekolwiek w danej prowincji liczba dzieci obywateli, którzy posiadają to prawo jest wystarczająca; aby uzasadnić zabezpieczenie im nauki w języku mniejszości z funduszy publicznych; oraz (*b*) włącza, kiedy liczba dzieci jest wystarczająca, prawo do nauki w szkołach mniejszości językowej utrzymywanych z funduszy publicznych.

Środki prawne

24. (1) Każdy, którego prawa lub wolności zagwarantowane w tej Karcie zostały naruszone lub zaprzeczone może odwołać się do kompetentnej władzy sądowej, aby otrzymać takie zadośćuczynienie jakie sąd uważa za słuszne i sprawiedliwe w danych okolicznościach. (2) Gdzie w postępowaniu sądowym zgodnie z paragrafem (1) sąd stwierdza, że dowody były otrzymane w sposób naruszający jakiekolwiek prawa lub wolności gwarantowane przez tę Kartę lub pozbawiające ich, dowody te będą wykluczone, jeżeli biorąc pod uwagę wszystkie okoliczności zostanie ustalone, że dopuszczenie ich w postępowaniu sądowym może zdyskredytować wymiar sprawiedliwości.

Postanowienia ogólne

25. Gwarancja zawarta w niniejszej Karcie pewnych praw i wolności nie może być interpretowana tak, aby odwoływała lub umniejszała ona jakiekolwiek autochtoniczne, traktatowe lub inne prawa czy wolności, które odnoszą się do pierwotnych narodów Kanady, włączając (*a*) wszystkie prawa lub wolności, które były uznane przez Królewską Proklamację wydaną 7 października 1763 roku; oraz (*b*) wszystkie prawa lub wolności, które mogą być nabyte przez pierwotne narody Kanady przez układy dotyczące roszczeń do ziemi. 26. Gwarancja zawarta w niniejszej Karcie pewnych praw i wolności nie może być interpretowana jako zaprzeczenie jakichkolwiek innych praw i wolności, które istnieją w Kanadzie. 27. Karta ta musi być interpretowana zgodnie z popieraniem zachowania i uwydatnienia wielokulturowego dziedzictwa Kanadyjczyków. 28. Niezależnie od sformułowań niniejszej Karty, prawa i wolności zawarte w Niej są w równym stopniu gwarantowane w stosunku do osób męskiej i żeńskiej płci. 29. Nic w tej Karcie nie znosi lub nie umniejsza żadnego prawa lub przywileju gwarantowanego lub zgodnego z Konstytucją Kanady odnośnie szkół wydzielonych i innych szkół wyznaniowych. 30. Odnoszenie się w tej Karcie do prowincji, ciała ustawodawczego lub zgromadzenia ciała ustawodawczego prowincji będzie również uważane za odnoszenie się, odpowiednio, do Terytorium Yukonu i Północno-zachodnich Terytorii, lub do odpowiedniej ich władzy ustawodawczej. 31. Nic co jest zawarte w tej Karcie nie rozszerza uprawnień ustawodawczych jakiegokolwiek ciała lub władzy.

Zastosowanie Karty

32. Niniejsza Karta ma zastosowanie w stosunku do (*a*) Parlamentu i Rządu Kanady odnośnie wszystkich spraw w zasięgu władzy Parlamentu włączając wszystkie sprawy odnoszące się do Terytorium Yukonu i Północno-zachodnich Terytorii; oraz (*b*) ciała ustawodawczego i rządu każdej prowincji odnośnie wszystkich spraw w zasięgu władzy ciała ustawodawczego każdej prowincji. (2) Niezależnie od paragrafu (1) artykuł 15 pozostanie bez zastosowania w ciągu trzech lat po wejściu w życie niniejszego artykułu. 33. (1) Parlament lub ciało ustawodawcze prowincji mogą formalnie zadeklarować w Ustawie Parlamentu lub prowincjonalnego ciała ustawodawczego, że Ustawa ta lub postanowienia w niej zawarte będą obowiązywać pomimo postanowienia zawartego w artykule 2 lub w artykułach od 7 do 15 tej Karty. (2) Ustawa lub postanowienie Ustawy odnośnie których deklaracja przewidziana w niniejszym artykule jest w mocy, będzie obowiązywać tak, jak gdyby nie było postanowienia niniejszej Karty wymienionego w takiej deklaracji. (2) Deklaracja ustanowiona według paragrafu (1) przestaje obowiązywać w ciągu 5 lat od momentu wejścia w życie lub wcześniej, jeżeli deklaracja podaje krótszy termin. (4) Parlament lub ciało ustawodawcze w danej prowincji może ponownie uchwalić deklarację według paragrafu (1). (5) Paragraf (3) ma zastosowanie w stosunku do ponownego uchwalenia dokonanego według paragrafu (4).

Tytuł

34. Niniejsza Część może być cytowana jako *Kanadyjska Karta Praw i Wolności*.

"Musimy teraz ustanowić podstawowe zasady, podstawowe wartości i przekonania, które jednoczą nas razem jako Kanadyjczyków tak, że poza patriotyzmami lokalnymi istnieje sposób życia i system wartości, które napawają nas dumą z kraju, który dał nam taką wolność i taką niezmierzoną radość."

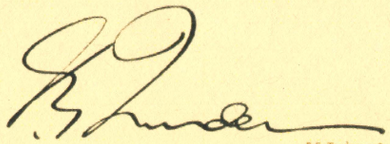

P. E. Trudeau 1981

Niniejszy tekst został wydany dla udogodnienia Kanadyjczyków, których językiem ojczystym nie jest język angielski lub francuski. Nie jest to oficjalne tłumaczenie *Kanadyjskiej Karty Praw i Wolności*. Należy konsultować tekst oryginalny we wszystkich celach interpretowania i zastosowania Karty.